

Таким чином, можна стверджувати, що українці – нація, яка любить і цінує свої традиції, культуру, самобутність, і задачею нашого покоління стає збереження українського культурного надбання.

Література

1. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 7 червня 2000 р. № 1805-III. URL: <https://www.spfu.gov.ua/ua/documents/2628.html> (дата звернення 14.11.2023).
2. Надбання української національної культури як складова світової культури. URL: <http://www.nbu.gov.ua/node/4502> (дата звернення 14.11.2023).
3. Горбунова О. Культурна спадщина та національна пам'ять – складові національної безпеки (у парламенті зареєстровано законопроект). URL: <http://www.golos.com.ua/article/368986>. (дата звернення 14.11.2023).
4. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (ратифікована 4 жовтня 1988 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text (дата звернення 14.11.2023).
5. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення 14.11.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-348-7-36>

НАРОДНА І СУЧАСНА ЛЯЛЬКА ЯК АНТРОПОМОРФНА МЕТАФОРА У КУЛЬТУРНИХ ПРАКТИКАХ

Соболєвська С. О.

кандидат культурології,

доцент кафедри філософської антропології,

філософії культури та культурології

*Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Лялька, будучи універсальним культурним медіатором, допомагає долучити людину до світу культури і, маючи асоціації з людиною, стає антропоморфною метафорою, яка допомагає своєму автору реалізувати індивідуальні і ситуаційно-специфічні версії реальності. В свою чергу

метафору можна розглядати не тільки як засіб створення художніх образів. Вона також є результатом когнітивної діяльності людини, отже стає провідником до появи нових значень. У такій якості метафору досліджували Дж. Лакофф і М. Джонсон. На їх думку, метафоричною за своєю суттю є наша повсякденна понятійна система, у рамках якої ми мислимо і діємо [1, с. 3]. До метафор у дискурсі філософського осмислення сутності й форм соціальної реальності зверталася українська науковиця Л. Прокопович. Проблема метафоризації ляльки розглядається у театральних теоріях А. Арто, Д. Дідро, Ж. Жене, Г. Крега.

Якщо звернутися до історії використання ляльок людством, можна відмітити, що найпростіші іграшки створювали ще первісні люди. Зокрема, у народів Африки фігурки призначалися не для дитячих ігор, а для використання в шаманських обрядах. Також спеціальні ляльки використовували під час своїх ритуалів давні індіанці. Давньо-єгипетська цариця Клеопатра користувалася ляльками у побуті – їх фігури були манекенами для пошиття одягу. У Давній Греції і Давньому Римі існували культові ляльки-автомати, які використовувалися під час релігійних дійств. Згодом в Європі театр ляльок став для людей своєрідною скарбницею для створення сюжетів і образів. Також можна стверджувати, що лялька, яка взаємодіє з людиною на сцені, являє собою єдиний сценічний образ, який через пластичну дію з'єднує живе і неживе, сполучаючи внутрішню логіку людини-актора і зовнішню логіку образу ляльки. Таким чином лялька стає метафорою людини, а її здатність інтерпретування дійсності у свою чергу можна вважати метафорою людського життя.

Досить часто соціальна реальність позначається висловами «ляльковий театр буття», «суспільство спектаклю», «політичний театр» тощо. Якщо розглянути деякі із них у культурологічному дискурсі, то можна погодитися із думкою Л. Прокопович про те, що життя соціуму можна порівняти із ляльковим театром, в якому люди виступають в якості ляльок, якими, згідно із різними традиціями, керує доля, боги або інші вищі сили. Дана міфологема породжує подвійне світосприйняття, оскільки, по-перше, відображає сприйняття себе як ляльки у «театрі життя», по-друге – людина, яка робить ляльку, уподібнюється Творцеві. У сучасній культурі це світосприйняття збереглося, хоча й дещо трансформувалося: почувавши себе лялькою у «театрі життя» людина спроможна одночасно бути у ньому і глядачем, і критиком, і його інтерпретатором. Намаганням впоратись із психологічним дискомфортом та екзистенційними страхами, які виникають в умовах соціального хаосу, можна пояснити прагнення людей до театралізації життя.

Тоді можна розглядати не тільки театралізацію життя як культурну практику, а й театралізацію свідомості, як і міфологізацію, в якості одного із засобів інтерпретування дійсності [3].

Взагалі в українській народній іграшці відображаються буття і свідомість народу. Тож не підлягає сумніву те, що народна іграшка виконує важливу функцію соціалізації особистості. На відміну від сучасної серійної іграшки, яка є явищем масового мистецтва і втілює картину світу як механізм, де навколишній світ постає не як живий організм, що більш природно для дітей, а як механізований, роботоподібний об'єкт, народна іграшка, зокрема лялька, з раннього віку допомагає дитині засвоїти духовні цінності. І якщо сучасна лялька містить у собі ідею володіння, а не радісного досягнення розмаїття світу, і формує у дитини тенденцію витіснення розвиваючого компоненту гри та творчості, то народна лялька викликає інтерес до гри і пізнання світу [2].

Будучи інструментом в арт-терапевтичній практиці лялька у створеному людиною образі містить у собі відкриту або приховану метафору, сутність якої той, хто її створив, розкриває та інтерпретує за власним задумом або залишає таємницею, щоб інші люди побачили у даному образі свій відгук і власні метафори життя. Українська народна лялька у руках майстрів стає не просто варіацією на тему народних вірувань та оберегів, вузлова лялька являє собою втілення української історії і культури, трансформоване крізь призму творчої свідомості. Також лялька-метафора, яка задіяна у культурних практиках, стає для свого автора водночас медіатором, провідником до світу культури і засобом арт-терапії [4].

Література

1. Lakoff G. *Metaphors we live by*. Chicago : University of Chicago Press, 1980. 239 p.
2. Плішко Н. Українська традиційна іграшка: духовний та функціональний аспект. *Мій рідний край* : веб-сайт. URL: <http://mij-kraj.com.ua/etnografichne-doslidzhennya/ukrainska-tradytsiina-ihrashka-dukhovnyi-ta-funktsionalnyi-aspekt>.
3. Прокопович Л. В. Людина у новому, біотехнокібернетичному, «театрі» буття. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. 2019. Т. 22. № 7. С. 21–29.
4. Соболевська С. О. Лялька-метафора як універсальний культурний медіатор і засіб арт-терапії, *Культурологічний альманах*. Київ, 2023. Вип. 1. С. 219–224.